

Nr 14

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

Rachunkowość a controlling

Redaktor naukowy

Edward Nowak

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2008

Komitet Redakcyjny

*Andrzej Matysiak (przewodniczący),
Tadeusz Borys, Jan Lichtarski, Adam Nowicki, Zdzisław Pisz,
Waldemar Podgórski, Wanda Ronka-Chmielowiec, Jan Skalik, Stanisław Urban*

Recenzenci

*Ksenia Czubakowska, Maria Hass-Symotiuk, Anna Karmańska, Teresa Martyniuk,
Edward Nowak, Henryk Ronek, Jan Turyna*

Redaktor Wydawnictwa

Joanna Świrska-Korlub

Korektor

Barbara Łopusiewicz

Projekt okładki

Beata Dębska

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2008

PL ISSN 1899-3192

Druk i oprawa: Zakład Graficzny UE we Wrocławiu. Zam. 427/08

Spis treści

Słowo wstępne	11
Urszula Balon: Rachunek kosztów jakości w przedsiębiorstwach przemysłu motoryzacyjnego	13
Urszula Balon, Anna Boratyńska-Sala: Controlling a podejście procesowe w systemie zarządzania	22
Agnieszka Bieńkowska, Anna Zabłocka-Kluczka: FMEA funkcji personalnej – controllingowy instrument diagnozy potencjalnych zagrożeń w obszarze zarządzania personelem	32
Agnieszka Bojnowska: Model rozliczania kosztów według rachunku kosztów działań dla banku spółdzielczego – cz. I: przesłanki, etapy, mapa procesów	43
Adam Bujak: Wykorzystanie wskaźników opartych na kosztach do oceny systemu rachunkowości	51
Magdalena Chmielowiec-Lewczuk: Zakres kontroli kosztów w zakładzie ubezpieczeń	59
Iwona Chomiak-Orsa: Narzędzia controllingowe w ocenie efektywności przedsięwzięć informatycznych	66
Maciej Chorostkowski: Tytuł biegłego rewidenta tylko dla wybranych? ...	73
Janusz Czerny: Rola i znaczenie rachunkowości w procesie restrukturyzacji przedsiębiorstwa	80
Ksenia Czubakowska: Ustalanie przychodów i kosztów świadczonych usług w ramach kontraktów długoterminowych	90
Anna Cwiakala-Malys: Problem efektywnego wykorzystania zasobów w procesie zarządzania państwową szkołą wyższą	100
Marek Dylewski: Ewidencja kosztów zadań publicznych w jednostkach samorządu terytorialnego – wybrane problemy	114
Monika Foremna-Pilarska: Budżetowanie operacyjne przychodów a czynnik czasu	120
Angelika Kaczmarczyk, Katarzyna Piotrowska: Wiarygodność informacji sprawozdawczej a działalność badawczo-rozwojowa	127
Marcin Kaczmarek: Rachunkowość zadaniowa w systemie rachunkowości budżetowej jednostek sektora finansów publicznych	133
Małgorzata Kamieniecka: Rola controllingu w procedurze ustalania odroczonego podatku dochodowego	141
Zdzisław Kes: Charakterystyka prowadzonych przedmiotów w Katedrze Rachunku Kosztów i Rachunkowości Zarządczej	148

Marcin Klinowski: Analiza cyklu życia projektu w ocenie jego efektywności	161
Katarzyna Kluska: Kontrola wewnętrzna w procesie badania sprawozdania finansowego	167
Tomasz Kondraszuk: Rachunkowość zarządcza w rolnictwie w warunkach globalizacji	174
Roman Kotapski: Problemy z budżetowaniem. Krytyka a praktyka stosowania	183
Beata Kotowska: Zarządzanie płynnością finansową w przedsiębiorstwie poprzez budżet wpływów i wydatków	193
Michał Jerzy Kowalski: Identyfikowanie obiektów kosztowych w rachunku kosztów działań	202
Mieczysław Kowerski: Strategie dywidendowe na rozwiniętych rynkach kapitałowych	210
Zygmunt Kral: Controllingowy rachunek wyników szkoły wyższej	219
Wojciech Dawid Krzeszowski: Stopy procentowe w ocenie efektywności zabezpieczenia	228
Dorota Kuźdowicz: Analiza odchyleń w sztywnym i elastycznym rachunku kosztów planowanych	235
Grzegorz Lew: Kontrola w systemie motywacyjnym przedstawicieli handlowych	241
Teresa Martyniuk: Amortyzacja jako instrument strategicznego rachunku kosztów przedsiębiorstwa	247
Aleksandra Martynowicz: Uwarunkowania wyboru metody ustalania różnic kursowych dla celów podatku dochodowego	252
Marek Masztalerz: Analiza wartości produktu w rachunku kosztów docelowych	256
Jarosław Mielcarek: O potrzebie modyfikacji <i>time-driven ABC</i>	265
Jerzy Mońka: Wartość jako cel i płynność finansowa jako determinanta funkcjonowania przedsiębiorstwa	275
Adam Niewęglowski: Rachunek kosztów działań – wczoraj i dziś	286
Bartłomiej Nita: Ewolucja rachunkowości zarządczej: od rachunku kosztów do strategicznej rachunkowości zarządczej	293
Edward Nowak: Rozwój rachunku kosztów w świetle osiągnięć szkoły wrocławskiej	318
Agnieszka Nózka: Procesowe ujęcie działalności jednostki badawczo-rozwojowej	331
Robert Paradecki: Wpływ współzależności produktów bankowych na wynik ze sprzedaży oraz cykl życia	340
Ewa Pasieczna: Oszacowanie podstawy opodatkowania metodą kosztową – studium przypadku	349
Michał Poszwa: Determinanty opłacalności jednorazowych odpisów amortyzacyjnych	357

Adam Putyra: Budżetowanie kosztów działań na podstawie <i>time-driven activity based costing</i>	363
Jolanta Rubik: Audytor a controller – sylwetka zawodowa	375
Bożena Rudnicka: Ujmowanie kosztów działalności operacyjnej w jednostkach budżetowych w świetle obowiązujących regulacji prawnych	380
Kazimierz Sawicki: Rachunkowość i controlling w małych jednostkach gospodarczych	388
Elżbieta Sobów: Koszt surowca w kalkulacji kosztu wytworzenia produktu w zakładzie drobiarskim	396
Kamila Synak: Rola rachunkowości w ograniczaniu zjawiska asymetrii informacji z perspektywy teorii agencji	404
Waldemar Szewc: Praktyczne aspekty usług controllingu w kancelarii doradztwa podatkowego	410
Alfred Szydelko: Możliwości wykorzystania informacji z ewidencji księgowej w obszarach decyzyjnych związanych z działalnością pomocniczą	420
Katarzyna Szymczyk-Madej: Cele kontroli wewnętrznej w zarządzaniu przedsiębiorstwem	427
Marcin Wierzbiński: Podstawowe aspekty controllingu niepublicznej szkoły wyższej	437
Beata Zackiewicz: Przegląd technik i narzędzi wspomagających zarządzanie kosztami nowego produktu poprzez rachunek kosztów docelowych	449

Summaries

Urszula Balon: Costs of quality meaning in the automatic enterprises	21
Urszula Balon, Anna Boratyńska-Sala: Controlling and process approach in the management system	31
Agnieszka Bieńkowska, Anna Zabłocka-Kluczka: FMEA of personnel function – the controlling tool for diagnosis of potential threats in the scope of personnel management	42
Agnieszka Bojnowska: The model of calculating costs found on Activity Based Costing for a Polish co-operative bank. Part I: The assumptions, steps, the map of processes	50
Adam Bujak: Using the leant-on-costs indicators to the evaluation of the accounting system	58
Magdalena Chmielowiec-Lewczuk: Cost control in insurance companies	65
Iwona Chomiak-Orsa: Controlling tools for it project efficiency evaluation	72
Maciej Chorostkowski: Title of statutory auditor only for the chosens?	79
Janusz Czerny: The role and meaning of accountancy in the process of the enterprise restructuring	89

Ksenia Czubakowska: Determining revenues and costs of provided services in within the frameworks of long-term contracts	99
Anna Ćwiakala-Malys: A problem in effective usage of resources in a process of higher state school management	113
Marek Dylewski: Cost accounting of public tasks in local government units – chosen problems	119
Monika Foremna-Pilarska: Operational incomes budgeting and a time factor	126
Angelika Kaczmarczyk, Katarzyna Piotrowska: Reliability of financial information vs. research and development project	132
Marcin Kaczmarek: Performance accounting in a system of budget accounting of the public sector units	140
Małgorzata Kamieniecka: The role of controlling in deferred tax establishment procedure	147
Zdzisław Kes: The characteristic of learning in Department of Cost Calculation and Management Accounting	160
Marcin Klinowski: The project life cycle analysis in its efficiency evaluation	166
Katarzyna Kluska: Internal control in process of auditing of financial statement	173
Tomasz Kondraszuk: Managerial accounting in agriculture in the face of the globalization	182
Roman Kotapski: Budgeting problems in companies. A criticism of budget practice	192
Beata Kotowska: Liquidity management in an enterprise by cash flow budget	201
Michał Jerzy Kowalski: Identification of cost objects in Activity Based Costing	209
Mieczysław Kowerski: Dividends strategies in developed financial markets	218
Zygmunt Kral: Controlling result account of college	227
Wojciech Dawid Krzeszowski: Interest rates in hedging effectiveness evaluation	234
Dorota Kuźdowicz: Variance analysis in fix and flexible planned cost accounting	240
Grzegorz Lew: The control in motivation system of sales representatives ...	246
Teresa Martyniuk: The depreciation as an instrument of a company strategic cost accounting	251
Aleksandra Martynowicz: Conditions of choosing the method of calculation of the foreign exchange differences for income tax purposes	255
Marek Masztalerz: Product value analysis in the target costing process ...	264
Jarosław Mielcarek: On the need for modification of time-driven ABC ...	274
Jerzy Mońka: Value as purpose and financial liquidity as determinant of enterprise function	285

Adam Niewęglowski: Activity-Based Costing – yesterday and today	292
Bartłomiej Nita: The evolution of management accounting: from cost accounting to strategic management accounting	317
Edward Nowak: Cost accounting development on the example of scientific achievements of the Wrocław University of Economics	330
Agnieszka Nózka: Process based R&D unit operation	339
Robert Paradecki: Influence of the interdependence of bank products on the result from the sale and life cycle	348
Ewa Pasieczna: Tax base estimation by the cost Method – a case study	356
Michał Poszwa: Problems of calculating profits of tax depreciation	362
Adam Putyra: Activity Costs Budgeting Based on Time-Driven Activity Based Costing	374
Jolanta Rubik: Auditor vs controller – careers profile	379
Bożena Rudnicka: Formulating costs of operating activity in budgetary units in the light of polish accountancy act regulations and special accountancy policies referring to these units	387
Kazimierz Sawicki: Selected problems of accounting and controlling in small enterprises	395
Elżbieta Sobów: Cost of raw materials in calculation of product manufactured in a poultry processing	403
Kamila Synak: The role of accountancy in reducing information asymmetry from the Agency Theory perspectives	409
Waldemar Szewc: Practical aspects of the services of controlling in a tax consultancy office	419
Alfred Szydelko: The possibilities of using information from record accounting in decision fields connected with support centers	426
Katarzyna Szymczyk-Madej: Goals of internal control in management process	436
Marcin Wierzbński: Responsibility centres in the controlling system of university	450
Beata Zackiewicz: Techniques and tools review for cost management of new product throughout target costing (Target Cost Management)	461

Zdzisław Kes

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

CHARAKTERYSTYKA PROWADZONYCH PRZEDMIOTÓW W KATEDRZE RACHUNKU KOSZTÓW I RACHUNKOWOŚCI ZARZĄDCZEJ

1. Wstęp

W roku 1968 został utworzony Zakład Rachunku Kosztów i Analizy Kosztów w Instytucie Ekonomiki i Organizacji Przedsiębiorstw Przemysłowych na Wydziale Inżynieryjno-Ekonomicznym Przemysłu w Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu. W ostatnich 40 latach zakład ten przechodził liczne zmiany. Zmiany te dotyczyły jej składu osobowego, wydziału do którego był przypisany, a także nazwy tej jednostki organizacyjnej. W 1984 r. zakład został przyporządkowany do Instytutu Rachunkowości (dwa lata po powstaniu tego instytutu) na Wydziale Zarządzania i Informatyki. Wraz z pojawieniem się w Akademii Ekonomicznej struktury, w której wyróżniono katedry, w roku 1988 pojawiła się Katedra Rachunku Kosztów i Analizy Kosztów. W tym brzmieniu nazwa katedry dotrwała do roku 1999, w którym to dokonano jej przekształcenia na Katedrę Rachunku Kosztów i Rachunkowości Zarządczej. W tym brzmieniu katedra funkcjonuje do dnia dzisiejszego w strukturze Instytutu Rachunkowości Wydziału Zarządzania, Informatyki i Finansów. Wraz z przeobrażeniami osobowymi, organizacyjnymi i nazewnictwa w zakładzie/katedrze dokonywały się liczne modyfikacje procesu dydaktycznego, a w tym katalogu prowadzonych przedmiotów i ich programów.

Na przestrzeni 40 lat w gospodarce polskiej oraz światowej można było obserwować wiele nowych trendów. Do nich można zaliczyć zmiany: sposobów wytwarzania, stylów zarządzania, w zróżnicowaniu ofert, struktury rodzajowej przedsiębiorstw, w agregacji kapitału czy też w stopniu globalizacji. Do najistotniejszych zagadnień mających wpływ na gospodarkę polską należałoby zaliczyć kwestie własności, która została przeobrażona na skutek transformacji systemowej w latach 90. zeszłego stulecia oraz dynamiczny rozwój technologii informatycznych. Nauka o kosztach, która jest podstawową domeną Katedry Rachunku Kosztów i Rachunkowości Zarządczej, musiała nadążać (w wielu przypadkach również przewidywać

i wyprzedzać te trendy) za wszystkimi wskazanymi zmianami, aby wiedza przekazywana studentom była adekwatna do czasów, w jakich ją poznawali. Bardzo silny związek między trendami w gospodarce a zagadnieniami dotyczącymi struktury, sposobów rozliczeń i kalkulacji oraz metod zarządzania kosztami wskazuje na główną przyczynę dokonywanych zmian w programach nauczania oraz w katalogu prowadzonych w katedrze przedmiotów.

Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie tego, co było przedmiotem kształcenia przez pracowników katedry. Spojrzenie na historię oraz czasy obecne z punktu widzenia ewolucji procesu dydaktycznego stanowić może ciekawy materiał poznawczy, jak również będzie powalało na postawienie oceny dotyczącej stopnia dopasowania się dydaktyki z zakresu rachunków kosztów do wymagań gospodarki.

2. Materiały źródłowe

Przedstawienie pełnego obrazu procesu dydaktycznego wymaga zebrania danych za okres 40 lat odnośnie do katalogu zajęć realizowanych przez pracowników katedry, a w szczególności: nazw przedmiotów, programów, liczby godzin, nazwisk prowadzących, okresów, w których zajęcia były prowadzone, numerów semestrów studiów, sposobów zaliczeń, nazw kierunków i specjalności, na których prowadzono zajęcia. Niestety archiwa Uniwersytetu Ekonomicznego nie posiadają tak szczegółowych informacji. Przyczyną tego nie jest oczywiście brak systemu gromadzenia danych odnośnie do procesu nauczania, ale nieistnienie tak szczegółowych wytycznych, co ma być poddawane archiwizacji w całym badanym okresie. Brak ten szczególnie dotyczy lat 1968-1994, dla których udało się zgromadzić tylko wycinkowe informacje odnośnie do organizacji roku akademickiego. Lata 1995-2008 charakteryzują się większą liczbą zwartych wydawnictw opisujących w sposób wyczerpujący prowadzone w ramach programu studiów przedmioty.

W ramach kwerendy prowadzonej na potrzeby niniejszego opracowania zostały zgromadzone materiały głównie opisujące plany studiów w poszczególnych latach. Szczegółowe zestawienie materiałów przedstawiono w tab. 1.

Tabela 1. Materiały źródłowe

Lp.	Tytuł	Lata	Pochodzenie materiałów
1	Organizacja i plan studiów zaocznych dla Wydziału Zarządzania i Informatyki	1981-1993	Dziekanat Studiów Zaocznych Wydziału ZIF
2	Organizacja i plan studiów zaocznych dla Wydziału Gospodarki Narodowej	1978	Dziekanat Studiów Zaocznych Wydziału NE
3	Organizacja i plan studiów zaocznych dla Wydziału Inżynierijno-Ekonomicznego Przemysłu	1971-1984	Archiwum UE
4	Katalog planów i programów studiów dla Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu	1997-2004	Dziekanat Studiów Dziennych Wydziału ZIF

P L A N studiów IV roku
Kierunek Inżynieria-Ekonomiczna, Przemysłu
specjalność: ekonomika i organizacja przemysłu spożywczego
Rok akademicki 1977/78

Ip, Nazwa przedmiotu	Nazwisko prowadzącego	Wyższ. po sem. tygodni	Semestr 7		Semestr 8		Wagi
			W	S	W	S	
1 Projekt, syst. inform.		8	-	-	2	2	-
2 Org. produk. i pracy		7	2	4	-	-	-
3 Wybrane zagadnienia z ekonom. przem. spoż.		8	-	-	2	-	-
4 Rachunek kosztów przedsiębior. przemysł.	prof. Małecki	8	2	2	2	2	-
5 Analiza i diagnostyka ekonom.	doc. Szafraniec	7	2	2	-	-	-
6 Ekonomika obrony	B. Wersty	7	2	-	-	-	-
7 Technologia ogólna przem. spoż.		7	2	6	-	-	-
8 Wybrane zagadnienia z techn. przem. spoż.		-	-	-	3	1	-
9 Seminarium dyplomowe		-	-	-	2	-	3
10 p. Rady Wydziału		-	-	-	-	-	-
11 Praktykowanie org. przed. przem. spoż.	dr J. Budka	-	-	-	1	1	-
12 programowanie matem.	doc. Kowalski	-	-	-	1	1	-
13 Wybrane zagadnienia		-	-	2	-	2	-
		x	10	14	11	9	3
Razem godzin		7	x	4	x	3	
Ilość egzaminów							

Rys. 1. Plan studiów IV roku Wydziału Inżynierjno-Ekonomicznego Przemysłu

Źródło: Archiwum UE.

W celu zobrazowania natury materiałów źródłowych na rys. 1 pokazano przykładowe zestawienie przedmiotów i siatkę godzinową zajęć na wydziale Inżynierjno-Ekonomicznym Przemysłu w roku akademickim 1977/78.

W tym miejscu należy podkreślić wkład i pomoc wielu osób w zbieraniu materiałów źródłowych. Bez nich nie byłoby możliwe sięgnięcie do tych odległych czasów. Są to: pani Jolanta Harasna – kierowniczka Dziekanatu Studiów Dziennych Wydziału ZIF, pani Ewa Zamirowska – kierowniczka Dziekanatu Studiów Zaocznych Wydziału ZIF, pani Krystyna Szewczyk – kierowniczka Dziekanatu Studiów Zaocznych Wydziału GN. Składam w tym miejscu serdeczne podziękowania dla wymienionych pań.

3. Przedmioty prowadzone w katedrze w latach 1968-1996

Szczegóły co do katalogu nauczanych przedmiotów z lat 1968-1980 są w zasadzie nieobecne w archiwach uczelni. Najstarszą informację z tego okresu (niestety niezwiązaną bezpośrednio z katedrą, a tylko z problematyką kosztową) odnośnie do prowadzonych wykładów udało się odnaleźć w Dziekanacie Studiów Zaocznych Wydziału Nauk Ekonomicznych. Jest to pismo profesora Pawła Tendera z Katowic do Rektora Wyższej Szkoły Ekonomicznej (obecną nazwę uczelnia otrzymała w roku 1974) w sprawie planowanego wykładu do wyboru w semestrze zimowym 1969/1970 pt. „Rachunek kosztów i dochodów działalności pozaoperacyjnej przedsiębiorstw państwowych”.

Z tego okresu również zachował się program przedmiotu „Rachunek kosztów i wyników przedsiębiorstw budowlanych” prowadzonego na IV roku studiów zaocznych na kierunku Finansów i Rachunkowości Wydziału Gospodarki Narodowej (patrz rys. 2). Program został podpisany przez profesora Stanisława Jagiełłę. Wymieniona literatura do przedmiotu pochodzi z lat 1971-1974, co może sugerować okres, w jakim przedmiot był prowadzony. Liczba godzin przypisanych do tego przedmiotu wskazuje na to, że był to również wykład do wyboru.

Innym bardzo ciekawym materiałem opisujących zawartość programową ćwiczeń z problematyki kosztowej okazały się konspekty pochodzące z prywatnych archiwów prof. Andrzeja Kardasza. Jest to pełna dokumentacja prezentująca program oraz poszczególne zadania przedstawiane w trakcie zajęć wraz z pytaniami kontrolnymi przedmiotu pt. „Rachunkowość przedsiębiorstw przemysłowych” prowadzonych dla studentów III roku Wydziału Gospodarki Narodowej w 1972 r.

Nazwa przedmiotu może sugerować problematykę niezwiązaną bezpośrednio z zagadnieniami kosztowymi, aczkolwiek w programie znajdowały się zagadnienia wskazujące na kosztowy charakter ćwiczeń. Fragment oryginalnego programu tego przedmiotu przedstawiono na rys. 3.

P r o g r a m

wykładu pt "Rachunek kosztów i wyników przedsiębiorstw budowlanych na IV roku studiów zaocznych na kierunku Finansów i Rachunkowości".

Zadaniem wykładu jest rozszerzenie wiedzy studentów nabytej w wyniku zaliczenia przedmiotu "Rachunkowość przedsiębiorstw przemysłowych" z zakresu RACHUNKOWOŚCI o rachunkowość przedsiębiorstw budowlanych. Z tej racji w wykładzie, dla którego przeznaczono 12 godzin, pominięto problematykę rachunkową wspólną dla wszystkich działów gospodarki narodowej i dano pełny obraz rachunkowości przedsiębiorstw budowlanych. Wykład nie jest pogłębiony ćwiczeniami. Z tej racji przewidziano ilustracje poszczególnych części materiału odpowiednimi przykładami liczbowymi.

Na realizację programu przewidziano 6 /sześć/ dwugodzinnych zajęć w semestrze w następującym ujęciu:

1. Ogólna charakterystyka budownictwa. Organizacja /procesu/ budownictwa w Polsce. Funkcje inwestorskie, biur projektowych, wykonawców, generalnych wykonawców i generalnych realizatorów inwestycji. Organizacja przedsiębiorstwa budowlanego i jego ewidencji /zasadnienia ogólne/. Godzin 2
2. Zasady klasyfikacji działalności przedsiębiorstwa Budowlanego. Działalność eksploatacyjna, inwestycyjna, finansowo wyodrębniona. Koszty działalności eksploatacyjnej w przedsiębiorstwie budowlanym. Klasyfikacja działalności eksploatacyjnej: podstawowa, pomocnicza, handlowa, usługi bytowe i działalność zarządu. Rachunek kosztów przedsiębiorstwa budowlanego. Organizacja rachunku kosztów w układzie rodzajowym. Dokumentacja kosztów w budownictwie. Godzin 2
3. Koszty układu funkcjonalnego. Koszty zakupu, koszty zarządu, koszty ogólne budowy, koszty usług bytowych. Rozliczenie kosztów ujętych w układzie rodzajowym. Rozliczenie kosztów zakupu, międzyobrosowe rozliczenie kosztów uruchomienia nowej produkcji, koszty budowy zaplecza budowy, kosztów zakupu. Ewidencja i rozliczenie kosztów produkcji pomocniczej transportu i sprzętu. Godzin 2
4. Obiekt budowlany. Dokumentacja i ewidencja kosztów bezpośrednich w budownictwie. Rozliczenie kosztów ogólnych budowy. Rozliczenie kosztów zarządu. Kalkulacja kosztów jednostki produktu w budownictwie. Produkcja budowlana w toku. Godzin 2
5. Sprzedaż produkcji budowlanej. Sprzedaż robót wykonanych siłami obcymi. Sprzedaż usług i wyrobów. Sprzedaż wyrobów i usług na potrzeby własne. Sprzedaż robót budowlanych wykonanych siłami własnymi. Sprzedaż inwestycji realizowanych przez generalnego

- 2 -

realizatora inwestycji. Ustalanie kosztu wytworzenia robót budowlanych sprzedanych. Zasady fakturowania robót budowlanych. Ustalanie cen na roboty budowlane. Kosztorys. Godzin 2

6. Ewidencja wyników przedsiębiorstwa budowlanego. Porównawczy rachunek wyników. Sprawozdanie w zakresie kosztów. Rachunek wyników. Inne sprawozdania finansowe. Godzin 2

Literatura:

1. St. Jagiełło "Rachunek kosztów i wyników przedsiębiorstw budowlanych" Wrocław 1971.
2. T. Piępański "Rachunkowość przedsiębiorstw budowlanych" Warszawa 1974.

.....
[Signature]

Rys. 2. Rachunek kosztów i wyników przedsiębiorstw budowlanych

Źródło: Dziekanat Studiów Zaocznych Wydziału NE.

- 2 -

Wycze- nie	T e m a t	Literatura	Uwagi
V	Gromadzenie kosztów /c.d/ -wycena produkcji w toku /c.d./ -zasady i zadania kalkul. -kalkulacja podziałowa prosta -produkcja pomocnicza Jednorodna	3.S.S,Z.F. Roz.X-XII p.1,2 4.W.M. Roz.VII s.181-205 Roz.VIII s.206-228 Roz.X, s.246-247, 279-282 5.R-kowość Nr 3/72 s.101-102 6.R.S. Roz.V, s.197-216	
VI	Produkcja pomocnicza/c.d/ -produkcja pomocnicza różnorodna -analitka.IIstopnia -świadczenia wzajemne	1.RS. Roz.V, s.197-216 2.J.M. Cz.II, Roz.III s.232-241 3.W.M.Rozdz.IX, p.2. s.234-239	
VII	Metody kalkulacji -kalkulacja współczynni- kowa -kalkulacja procesowa /fazowa/	1.R.S. Rozdz.VI.p.10 p.11 s. 235-257 2.J.M. Cz.II, roz.V, p.3 p.4 s.262-274 3.W.M. roz.X. s.261-266	
VIII	Metody kalkulacji - kalkulacja procesowa /c.d./		
IX	Metody kalkulacji -kalkulacja doliczeniowa- zliczeniowa -kalkulacja doliczeniowa -asortymentowa -kalkulacja przy produk- cji sprzężonej	1.R.S. Roz.VI, p.12, 13 s.261-275, 257-261 2.J.M. Cz.II, Roz.VI, s.286-295, roz.V, p.5 s.274-278 2.S.S,Z.F. Roz.XIII, p.3,4 s.168-176 4.R-kowość Nr 4/72, s.141-143, 129-135 5.B.Binkowski:Metody rozliczania kosztów pośrednich produkcji PWE, W-wa	
X	R-k kosztów normatywnych R-k kosztów oparty na kosztach zmiennych	1.R.S. Roz. VI, p.8, s.275-294 2.J.M. Cz.II, roz.VIII s.327-375, Roz.IX, s. 376-390	
XI	R-k kosztów normatywnych i kosztów zmiennych	3.W.M. Roz. X, p.2.s. 266-278, 4.S.S,Z.F. Rozdz.XIV, s.179-194	
XII	Sprzedaż wyrobów -wyroby gotowe, wycena i ewidencja -sprzedaż -akumulacja na sprzedaży -koszty sprzedaży	1.R.S. Roz.VII, s.293- 323 2.S.S,Z.F. Roz.XV i XVI, s.195- 210	
XIII	Wyniki finansowe, -wyniki finans., ich ewid. -weryfikacja i podział zysku -rozliczenia z budżetem	1.R.S. Roz.IX s.324-337	
XIV	Fundusze -f-sz statutowy -środki i f-sze wydzielone	1. R.S. Roz.IX, s.337-344	
XV	R e p e t y t o r i u m		

Rys. 3. Program ćwiczeń z „Rachunkowości przedsiębiorstw przemysłowych”

Źródło: prywatne archiwum prof. A. Kardasza.

Tabela 2. Programy studiów w latach 1981-1994

Nazwa przedmiotu	Kierunek	Semestr studiów	Godziny	Forma zaliczenia	Rok akademicki	Rodzaj przedmiotu	Uwagi
Rachunek kosztów	Organizacja przetwarzania danych	6	4/10	egz.	1981, 1982, 1983, 1984, 1985, 1986, 1987, 1988, 1989, 1990	kierunkowy	MSU
Zarządzanie kosztami	Organizacja i zarządzanie	7	14/0	zal.	1979/80	specjalizacyjny	studia zaoczne
Rachunek kosztów	Organizacja przetwarzania danych	6	6/20	egz.	1991/92	kierunkowy	studia zaoczne
Metody badania i analizy kosztów	Organizacja przetwarzania danych	10	10/10	zal.	1991/92	specjalizacyjny	studia zaoczne
Zarządcy rachunek kosztów	Organizacja i zarządzanie, Zarządzanie i marketing	5	6/18	egz.	1991/92, 1992/93, 1993/94, 1994/95	specjalizacyjny	studia zaoczne
Rachunki decyzyjne kosztów i wyników	Organizacja i zarządzanie, Organizacja przetwarzania danych	4	6/14	egz.	1991/92, 1992/93	kierunkowy	MSU
Rachunek kosztów	Informatyka i ekonometria, Finanse i bankowość	6	6/20	egz.	1991/92, 1992/93, 1993/94, 1994/95	kierunkowy	studia zaoczne
Rachunkowość zarządcza	Informatyka i ekonometria	8	16/26	egz.	1991/92, 1992/93, 1893/94	specjalizacyjny	studia zaoczne
Controlling	Finanse i bankowość	7	8/12	egz.	1894/95	specjalizacyjny	studia zaoczne

Źródło: Dziekanat Studiów Zaocznych Wydziału ZIF.

Dostępne źródła odnośnie do programów studiów dotyczące okresu 1981-1994 pochodzą z Dziekanatu Studiów Zaocznych Wydziału Zarządzania i Informatyki. W tabeli 2 zostały w sposób syntetyczny przedstawione nazwy przedmiotów, liczba godzin, nazwy kierunków oraz lata, w których przedmioty były prowadzone.

Jak wynika z przedstawionych materiałów, nie można w nich wprost wyczytać, jaka katedra jest odpowiedzialna za prowadzenie przedmiotu, jednakże ze względu na nazwę przedmiotu można przyjąć założenie, że są to przedmioty prowadzone przez pracowników Katedry Rachunku Kosztów i Rachunkowości Zarządczej.

Najstarszy program zajęć prowadzonych w ramach tej katedry pochodzi z roku 1981. Jest to program wykładu pt. Rachunek kosztów przedsiębiorstw przemysłowych dla studentów IV roku Wydziału Inżynieryjno-Ekonomicznego Przemysłu. Program ten obejmował następujące zagadnienia przedstawione w tab. 3.

Tabela 3. Plany wykładów

Lp.	Rachunek kosztów przedsiębiorstw przemysłowych (1981)	Rachunek kosztów (1994)
1	Istota kosztów	Podstawy organizacji ewidencji gospodarczej w Polsce
2	Systematyka kosztów	Istota kosztów
3	Modele rachunku kosztów	Systematyka kosztów
4	Pomiar i wycena zużycia czynników produkcji	Modele rachunku kosztów
5	Zasady ewidencji kosztów	Ogólne zasady pomiaru i wyceny zużycia czynników produkcji
6	Czasowe rozgraniczenie kosztów, ogólne zasady rozliczania kosztów	Pomiar i wycena zużycia w wybranych branżach przemysłu spożywczego i chemicznego
7	Metody rozliczania kosztów pośrednich	Zasady ewidencji kosztów
8	Przedmiotowe rozgraniczenie kosztów produkcji	Czasowe rozgraniczenie kosztów, ogólne i branżowe zasady rozliczania kosztów
9	Przedmiot i rodzaje kalkulacji	Przedmiotowe rozgraniczenie kosztów
10	Odmiany kalkulacji podziałowej	Przedmiot i rodzaje kalkulacji
11	Kalkulacje doliczeniowe	Odmiany kalkulacji podziałowej w przedsiębiorstwach przemysłu spożywczego
12	Wielostopniowość oraz łączenie odmian rachunku kalkulacyjnego	Kalkulacje doliczeniowe
13	Macierzowa postać transformacji kosztów	Wielostopniowość oraz łączenie odmian rachunku kalkulacyjnego na przykładzie branż przemysłu spożywczego i chemicznego
14	Koszty i rachunek planistyczny	Koszty w krótkookresowych rachunkach decyzyjnych
15	Rachunek kosztów normatywnych	Koszty w długookresowych decyzjach gospodarczych
16	Rachunek kosztów zmiennych	Planowanie kosztów
17	Automatyzacja rachunku kosztów	Rachunek kosztów standardowych
18	Zasady i organizacja zamknięć rachunkowych	Rachunek kosztów zmiennych
19	Prezentacja i interpretacja poziomu kosztów	Prezentacja i interpretacja poziomu kosztów
20	Podsumowanie zadań rachunku kosztów	Zasady i organizacja zamknięć rachunkowych

Źródło: Archiwum UE.

Nazwa tego przedmiotu została w roku 1984 skrócona na Rachunek kosztów (jedyne zachowane plany tego przedmiotu nie są datowane, najstarsza pozycja z zalecanej literatury pochodzi z roku 1994). Przedmiot ten również został wprowadzony na semestr 6 i 7 zamiast 7 i 8, liczba godzin – 120 – nie uległa zmianie. Na liście tematów dokonano kilku zmian. Na pierwszy plan wysuwają się modyfikacje dotyczące ubranżowania zagadnień: pomiaru i wyceny zużycia czynników produkcji oraz kalkulacji podziałowych. Ponadto pojawiają się tematy bezpośrednio związane z przetwarzaniem informacji kosztowych na potrzeby krótko- i długookresowego zarządzania. Ćwiczenia w ramach Rachunku kosztów zostały pogrupowane według następujących zagadnień:

1. Podstawy ewidencyjne.
2. Zabezpieczenie przedsiębiorstwa w wybrane czynniki produkcji.
3. Ciąg kosztowo-wynikowy w ewidencji księgowej.
4. Ramowe procedury rachunku kosztów.
5. Nowoczesne metody w rachunku kosztów.

4. Przedmioty prowadzone w katedrze w latach 1995-2008

Okres rozpoczynający się od roku 1996 jest dobrze udokumentowany, jeżeli chodzi o informacje o prowadzonych przedmiotach i ich zakresach tematycznych. Dla Katedry Rachunku i Analizy Kosztów jest to okres bardzo ważny. Przede wszystkim następuje zmiana nazwy katedry na Katedra Rachunku Kosztów i Rachunkowości Zarządczej, a także następują przemiany organizacyjne mające swój wyraz w wyłanianiu się ze struktury katedry innych jednostek organizacyjnych, takich jak Katedra Systemów Rachunku Kosztów i Controllingu w roku 1996 oraz Katedra Controllingu w 2003 r. Wspomniane przemiany wywierały istotny wpływ na katalog przedmiotów prowadzonych w katedrze. Powstające nowe katedry przejmowały odpowiedzialność za prowadzenie zajęć przypisanych do tej pory do Katedry Rachunku Kosztów i Rachunkowości Zarządczej. Powstanie Katedry Systemów Rachunku Kosztów i Controllingu wiąże się z końcem prowadzenia zajęć z Rachunku kosztów na wydziale Inżynierijno-Ekonomicznym Przemysłu. Powołanie Katedry Controllingu skutkuje zakończeniem prowadzenia zajęć w bloku pt. Informacyjne wspomaganie controllingu. Przedmioty prowadzone przez pracowników katedry w opisywanym okresie zostały przedstawione w tab. 4.

Z informacji zawartych w tab. 4 wyłania się ogólny obraz zakresu tematycznego dydaktyki prowadzonej w ramach Katedry Rachunku Kosztów i Rachunkowości Zarządczej. Do wiodących przedmiotów można zaliczyć Rachunek kosztów i Rachunkowość zarządczą. Są to przedmioty wykładane w ramach dwóch specjalności w wymiarze 60 godzin. Zakresy tematyczne tych przedmiotów jednak się różnią w zależności od specjalności, do której są przypisane. W ramach specjalności finanse i bankowość zagadnienia dotyczące rachunku kosztów i rachunkowości zarządczej poruszane są w ramach dwóch oddzielnych przedmiotów. Na innych specjalnościach te zagadnienia są łączone i prezentowane jako jeden przedmiot.

Tabela 4. Programy studiów w latach 1996-2008

Nazwa przedmiotu	Kierunek	Semestr studiów	Godziny	Forma zaliczenia	Rok akademicki od 1996/97 do dzisiaj	Rodzaj przedmiotu	Uwagi
Rachunek kosztów	Finanse i bankowość	6	30/30	egz.	od 1996/97 do dzisiaj	kierunkowy	
Rachunkowość zarządcza	Finanse i bankowość	8	30/30	egz.	od 1996/97 do dzisiaj	kierunkowy	
Rachunkowość zarządcza	Zarządzanie i marketing	6	30/30	egz.	od 1996/97 do dzisiaj	kierunkowy	
Rachunek kosztów i wyników	Informatyka i ekonometria	6	0/30	zal.	od 1996/97 do dzisiaj	kierunkowy	
Rachunkowość w systemie informacyjnym controllingu	Finanse i bankowość	7	30/30	egz.	od 1996/97 do dzisiaj	specjalizacyjny	przedmioty prowadzone w ramach bloku obowiązkowego pt. Informacyjne wspomaganie controllingu
Controlling operacyjny. Projektowanie i budżetowanie	Finanse i bankowość	8	30/30	egz.	od 1996/97 do dzisiaj	specjalizacyjny	
Rachunkowość w systemie informacyjnym controllingu	Finanse i bankowość	7	30/30	egz.	1998/99, 1999/2000, 2000/01	specjalizacyjny	przedmioty prowadzone w ramach bloku obowiązkowego pt. Informacyjne wspomaganie controllingu
Rachunek kosztów i wyników w controllingu	Finanse i bankowość	8	30/30	egz.	1998/99, 1999/2000, 2000/01	specjalizacyjny	
Controlling operacyjny	Finanse i bankowość	7	30/30	egz.	2001/02	specjalizacyjny	przedmioty prowadzone w ramach bloku obowiązkowego pt. Informacyjne wspomaganie controllingu
Budżetowanie w controllingu	Finanse i bankowość	8	30/30	egz.	2001/02	specjalizacyjny	
Rozliczenia podatkowe przedsiębiorstw	Finanse i bankowość	9	30/30	zal.	od 2003/04 do dzisiaj	specjalizacyjny	przedmioty prowadzone w ramach bloku obowiązkowego pt. Rozliczenia podatkowe a zarządzanie podatkami w przedsiębiorstwie
Zarządzanie podatkami	Finanse i bankowość	9	30/30	zal.	od 2003/04 do dzisiaj	specjalizacyjny	

Źródło: Dziekanat Studiów Dziennych Wydziału ZIF.

Tabela 5. Ewolucja programów Rachunku kosztów i rachunkowości zarządczej

	1996-2003	2003-2004	2005-2008
Rachunek kosztów	<p>Rachunek kosztów w systemie rachunkowości. Koszty jako przedmiot pomiaru w rachunku kosztów. Systemy rachunku kosztów. Pomiar kosztów czynników produkcji. Grupowanie kosztów w zasadniczych przekrojach. Rozliczanie kosztów: czasowe, podmiotowe i przedmiotowe. Rachunek kalkulacyjny kosztów i jego procedury. Rachunek kosztów postulowanych. Koszty w rachunku zysków i strat. Okresowa sprawozdawczość kosztowa</p>	<p>Rola i zakres rachunku kosztów. Koszty i pojęcia bliskoznaczne. Klasyfikacja kosztów. Rachunek kosztów pełnych i rachunek kosztów zmiennych. Pomiar i wycena zużycia czynników produkcji. Przekroje ewidencyjne kosztów. Rozliczanie kosztów prostych. Rozliczanie międzyokresowe kosztów. Rozliczanie międzypodmiotowe kosztów. Rozliczanie kosztów pośrednich. Wycena produkcji niezakończonych. Ustalanie i rozliczanie strat na brakach. Istota, przedmiot i rodzaje kalkulacji. Kalkulacja podziałowa. Kalkulacja dolicezeniowa. Kalkulacja wielostopniowa. Rachunek kosztów standardowych. Analiza odchyień kosztów. Koszty w rachunku wyników. Rachunek kosztów działań</p>	<p>Rola i zakres rachunku kosztów. Koszty i pojęcia bliskoznaczne. Pomiar i wycena zużycia czynników produkcji. Klasyfikacja kosztów. Podział kosztów na stałe i zmienne. Rozliczanie międzyokresowe kosztów. Rozliczanie międzypodmiotowe kosztów. Wycena produkcji niezakończonych. Ustalanie i rozliczanie strat na brakach. Istota, przedmiot i rodzaje kalkulacji. Kalkulacja podziałowa. Kalkulacja dolicezeniowa. Kalkulacja wielostopniowa. Rachunek kosztów pełnych i rachunek kosztów zmiennych. Rachunek kosztów działań. Rachunek kosztów standardowych. Rachunek kosztów cyklu życia produktu. Rachunek kosztów docelowych. Rachunek kosztów ciągłego doskonalenia. Rachunek kosztów jakości</p>
Rachunkowość zarządcza	<p>Istota i zakres rachunkowości zarządczej. Systemy rachunku kosztów i wyników na potrzeby zarządzania. Analiza progu rentowności. Kalkulacje cen. Ośrodki odpowiedzialności za koszty i wyniki. Wewnętrzna sprawozdawczość kosztowa. Budżetowanie sprzedaży i kosztów. Koszty i wyniki w rachunkach decyzyjnych. Informacje o kosztach, przychodach i wynikach w zarządzaniu przedsiębiorstwem</p>	<p>Istota i zakres rachunkowości zarządczej. Koszty i przychody na potrzeby zarządzania. Metody podziału kosztów na stałe i zmienne. Standardowa postać rachunku kosztów zmiennych. Wielostopniowy i wieloblokowy rachunek kosztów i wyników. Próg rentowności produkcji jednorodnej. Próg rentowności produkcji wieloasortymentowej. Analiza wrażliwości progu rentowności. Podejmowanie decyzji w zakresie wielkości i struktury asortymentowej produkcji. Podejmowanie decyzji w sferze zakupu i sprzedaży. Kalkulacje cenowe. Ośrodki odpowiedzialności i mierniki efektywności ich działania. Budżetowanie w zarządzaniu przedsiębiorstwem. Budżet operacyjny i budżet finansowy. Rachunek efektywności decyzji długookresowych. Systemy zarządzania kosztami. Strategiczna rachunkowość zarządcza</p>	<p>Istota i zakres rachunkowości zarządczej. Rachunkowość zarządcza a cele przedsiębiorstwa. Krótkoterminowy rachunek kosztów i wyników. Analiza progu rentowności. Analiza wrażliwości wyniku finansowego. Kalkulacje cen zewnętrznych. Decyzyjne rachunki kosztów i wyników. Zarządzanie kosztami działań. Zarządzanie kosztami jakości. Rachunek odpowiedzialności. Kalkulacje cen transferowych. Budżetowanie kosztów i przychodów. Metody wyceny przedsiębiorstwa. Finansowe mierniki kreowania wartości. Zrównoważona karta wyników</p>

Źródło: Dziekanat Studiów Dziennych Wydziału ZIF.

Inną kwestią są zmiany w programach tych podstawowych przedmiotów. Ze-stawienie zakresów tematycznych tych przedmiotów przedstawiono w tab. 5.

Prezentowane programy pokazują bardzo dobrze tendencję do wzrostu znaczenia zarządzania strategicznego w jednostkach gospodarczych w Polsce i na świecie. W latach 2003-2004 w programie Rachunkowości zarządczej pojawia się temat z zakresu rachunkowości zarządczej strategicznej, a w kolejnych latach już widoczny jest bardzo duży wpływ metod i narzędzi zaliczanych do obszaru controllingu strategicznego. Są to rachunki kosztów cyklu życia, docelowych, ciągłego doskonalenia, zarządzania wartością przedsiębiorstwa, zrównoważonej karty wyników.

Bardzo ważną częścią dydaktyki realizowanej w katedrze są zagadnienia podatkowe. W ramach przedmiotów specjalizacyjnych w roku 2004 pojawiły się przedmioty pt. Rozliczenia podatkowe przedsiębiorstw i Zarządzanie podatkami. Prowadzenie tego rodzaju zajęć wymaga od prowadzących przygotowania z zakresu teorii i praktyki systemu podatkowego w Polsce i na świecie. Wzrost liczby zajęć z tego rodzaju tematów w katedrze jest wyraźny w ostatnich latach. Jest on wynikiem dużego zainteresowania studentów problematyką podatkową oraz możliwościami znalezienia zatrudnienia na rynku pracy. Oznacza to dalszy rozwój tej części procesu dydaktycznego w postaci nowych pracowników katedry bądź powstania nowej katedry zajmującej się tymi zagadnieniami.

5. Zakończenie

Ze względu na duże luki w materiałach źródłowych przedstawienie ewolucji procesu dydaktyki w Katedrze Rachunku Kosztów i Rachunkowości Zarządczej jest fragmentaryczne. Nie przedstawiono w opracowaniu dydaktyki koncentrującej się na wykładach do wyboru. Informacje na ten temat niestety nie sięgają do okresu spoza obecnego wieku. Ominięto również kwestie zajęć oferowanych w ramach studiów uzupełniających oraz licznych studiów podyplomowych. Mimo to z analizy przedstawionych tabel oraz rysunków można wyciągnąć kilka ważnych wniosków. Po pierwsze widoczny jest bardzo silny wpływ zmian w sektorze gospodarki na programy zajęć oferowanych przez katedrę. Widoczne to jest szczególnie w latach 90. zeszłego wieku, w których pojawiła się rachunkowość zarządcza oraz controlling w Polsce. W tym okresie katedra zaproponowała przedmioty nawiązujące do zapotrzebowania zgłaszanego przez gospodarke. Kolejnym krokiem skorelowanym z zapotrzebowaniem praktyki były modyfikacje programów przedmiotów z Rachunku kosztów i Rachunkowości zarządczej zmierzające w kierunku zgłębiania zagadnień koncentrujących się na narzędziach strategicznych. Dalszego rozwoju procesu dydaktycznego katedry należy upatrywać w poszerzaniu oferty przedmiotów nawiązujących do zagadnień strategicznych oraz poruszających tematykę podatkową.

**THE CHARACTERISTIC OF LEARNING IN DEPARTMENT
OF COST CALCULATION AND MANAGEMENT ACCOUNTING**

Summary

The article shows the evolution of learning in Department of Cost Calculation and Management Accounting between 1968 and 2008. This evolution has been unfolding according to the trends in the Polish and world economy. Further development of learning is correlated with performance management and management tax.